ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਤਤਕਰਾ

CII Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਤਤਕਰਾ

CII Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਤਤਕਰਾ

ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਯੋਜਨਾ

ਇਹ ਮੋਡੀਊਲ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਪਾਰ ਲਈ ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਮੋਡੀਊਲ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਈਮਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ।

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਉਦੇਸ਼/ਉਮੀਦਾਂ

- ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ।
- ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਆਮ ਸਾਈਬਰ ਖਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਸਮਝ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

- ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਦੀ ਸਾਫਟ ਕਾਪੀ ਅਤੇ ਹਾਰਡ ਕਾਪੀ
- ਬਲੈਂਕ A4 ਸਾਈਜ਼ ਸ਼ੀਟਾਂ
- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ
- ਲੈਪਟਾਪ
- ਵਾਈਟਬੋਰਡ
- ਡਸਟਰ
- ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਪੈੱਨ(ਵਾਈਟਬੋਰਡ ਲਈ)

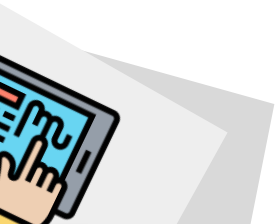

Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਪਾਸਵਰਡ

01

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਕੰਮਕਾਜ ਦੀਆਂ ਈਮੇਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ, ਸ਼ਰਡ ਹਾਰਡ ਡਰਾਈਵ ਤੋਂ ਸਮੱਗਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਜਾਂ ਔਨਲਾਈਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਸਵਰਡ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਖਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਾਸਵਰਡ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

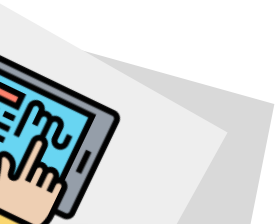

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਪਾਸਵਰਡ ਦੇ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼

- ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਾਸਵਰਡ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਹਨ - ਬੇਤਰਤੀਬ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਲੰਬਾਈ ਵਿੱਚ 15 ਅੱਖਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
- ਕਦੇ ਵੀ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੇ ਖਾਤਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨਿਜੀਕੋਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਟੀਮ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਸਮੇਤ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਆਪਣੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਪਾਸਵਰਡ ਸਾਂਝਾ ਨਾ ਕਰੋ।
- ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ, ਦੋ-ਕਾਰਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਅਪਡੇਟ

02

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਸਭ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਅਤੇ ਸਿਸਟਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਡੇਟ ਰੱਖਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਕਸ ਅਤੇ ਪੈਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਅਤੇ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਅਪਡੇਟ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼

- ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਡਿਵਾਈਸਾਂ ਅਤੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ 'ਤੇ ਆਟੋ ਅਪਡੇਟ ਫੀਚਰ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕਰੋ।
- ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਇੱਕ ਅੱਪਡੇਟ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ, ਫ਼ੋਨਾਂ ਅਤੇ ਟੈਬਲੇਟਾਂ ਲਈ ਸਾਰੇ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਸਿਸਟਮਾਂ, ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਅਤੇ ਐਪਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੱਪਡੇਟ ਕਰੋ।
- ਸਭ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਅਤੇ ਐਪਸ ਨੂੰ ਅੱਪਡੇਟ ਕਰੋ — ਦੋਵੇਂ ਜੋ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

CII Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਫਾਇਰਵਾਲ

03

Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

- ਇਕ ਫਾਇਰਵਾਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯੰਤਰ ਹੈ ਜੋ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਨੂੰ ਫਿਲਟਰ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਡਾਟਾ ਤੱਕ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਣਚਾਹੇ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਜਾਂ ਅਣਪਛਾਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਅਣਚਾਹੇ ਇਨਕਮਿੰਗ ਨੈੱਟਵਰਕ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਨੂੰ ਬਲੌਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੈਕਰਾਂ ਅਤੇ ਮਾਲਵੇਅਰ ਵਰਗੀਆਂ ਖਤਰਨਾਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਨੈੱਟਵਰਕ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਕੇ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਇੰਟਰਨੈਂਟ ਸੁਰੱਖਿਆ

04

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਔਨਲਾਈਨ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ।

ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ:

- ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿਸਟਮਾਂ, ਈਮੇਲ ਪਤਾ, ਜਾਂ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈਕਿੰਗ
- ਖਤਰਨਾਕ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਜੋ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਸੰਕਰਮਿਤ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਹੈਕਰਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣ ਦੀ ਚੋਰੀ ਜੋ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਡਾਟਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਨੰਬਰ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕੋਮਨ ਖਤਰੇ ਹਨ

- **ਮਲਵੇਅਰ**

“ਖਤਰਨਾਕ ਸਾਫਟਵੇਅਰ" ਲਈ ਸੰਖੇਪ, ਮਾਲਵੇਅਰ ਕਈ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਾਇਰਸ, ਕੀੜੇ, ਟਰੋਜਨ, ਅਤੇ ਬੇਈਮਾਨ ਸਪਾਈਵੇਅਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

- **ਕੰਪਿਊਟਰ ਕਿਰਮ**

ਇਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਕਿਰਮ ਇਕ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿੱਚ ਕਾਪੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਧਾਰਨ ਖਤਰੇ ਹਨ :

- **ਸਪੈਮ**

ਸਪੈਮ ਤੁਹਾਡੇ ਈਮੇਲ ਇਨਬਾਕਸ ਵਿੱਚ ਅਣਚਾਹੇ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਸਪੈਮ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਜੰਕ ਮੇਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਜਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਰਹਿਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਝ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਲਿੰਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਗੇ ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਕਲਿੱਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਧਾਰਨ ਖਤਰੇ ਹਨ :

- **ਫੀਸ਼ਿੰਗ**

ਫਿਸ਼ਿੰਗ ਘੁਟਾਲੇ ਸਾਈਬਰ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਬੈਂਕ ਜਾਂ ਵੈੱਬ ਸੇਵਾ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾਤੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਪਾਸਵਰਡ ਵਰਗੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿੰਕਾਂ 'ਤੇ ਕਲਿੱਕ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੁਭਾਉਂਦੇ ਹਨ।

Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਧਾਰਨ ਖਤਰੇ ਹਨ :

- **ਬੋਟਨੈੱਟ**

ਇਕ ਬੋਟਨੈੱਟ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਖਤਰਨਾਕ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਨਾਲ ਸੰਕਰਮਿਤ, ਇਹ ਕੰਪਿਊਟਰ ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ ਉਪਭੋਗਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਨਾਪਾਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਪੈਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਣਾ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ (ਡੀ ਓ ਐਸ) ਹਮਲੇ ਹਨ।

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ :

- ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚੋ।
- ਅਣਜਾਣ ਬ੍ਰਾਉਜ਼ਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚੋ।
- ਜਨਤਕ ਡਿਵਾਈਸਾਂ 'ਤੇ ਪਾਸਵਰਡ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚੋ।
- ਅਣਜਾਣ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚੋ।
- ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਅਣਜਾਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਨਾ ਕਰੋ।
- ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਈਮੇਲ ਜਾਂ ਐਸ ਐਮ ਐਸ ਲਿੰਕ ਰੀਡਾਇਰੈਕਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੰਨੇ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰੋ।

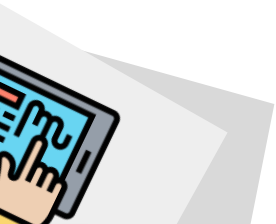

CII Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਡਿਵਾਈਸ/ਸਿਸਟਮ ਸੁਰੱਖਿਆ

05

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ :

- ਨਿਯਮਤ ਅੰਤਰਾਲਾਂ 'ਤੇ ਪਾਸਵਰਡ ਬਦਲੋ।
- ਡਿਵਾਈਸ 'ਤੇ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਸਥਾਪਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ ਅਪਡੇਟ ਸਥਾਪਤ ਕਰੋ।
- ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਣਜਾਣ ਯੂਐਸਬੀ ਡਰਾਈਵਾਂ / ਡਿਵਾਈਸਾਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰੋ।
- ਆਪਣੀ ਡਿਵਾਈਸ ਨੂੰ ਅਨਲੌਕ ਨਾ ਛੱਡੋ।
- ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਿਵਾਈਸ ਦੇ ਆਟੋ ਲਾਕ ਨੂੰ ਕੌਂਫਿਗਰ ਕਰੋ।
- ਅਗਿਆਤ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਸਥਾਪਿਤ ਨਾ ਕਰੋ।
- ਅਣਜਾਣ ਡਿਵਾਈਸਾਂ 'ਤੇ ਪਾਸਵਰਡ ਜਾਂ ਗੁਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਟੋਰ ਨਾ ਕਰੋ

CII Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਵਿੱਤ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਆਮ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ

06

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

- ਤੁਹਾਡੇ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਿੰਗ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੱਕੀ ਪੌਪ-ਅਪਸ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ।
- ਆਨਲਾਈਨ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਭੁਗਤਾਨ ਗੇਟਵੇ (https:// - ਪੈਡ ਲਾਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਾਲਾ ਯੂ ਆਰ ਐਲ) ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।
- ਆਪਣਾ ਪਿੰਨ (ਨਿੱਜੀ ਪਛਾਣ ਨੰਬਰ), ਪਾਸਵਰਡ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਜਾਂ ਡੈਬਿਟ ਕਾਰਡ ਨੰਬਰ, ਸੀਵੀਵੀ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਰੱਖੋ।

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

- ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ/ਡਿਵਾਈਸਾਂ/ਜਨਤਕ ਲੈਪਟਾਪ/ਡੈਸਕਟਾਪਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਡ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚੋ।
- ਦੋ-ਤੱਥਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕਰੋ ਜਿੱਥੇ ਸਹੂਲਤ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।
- ਸ਼ੱਕੀ ਅਟੈਚਮੈਂਟ ਜਾਂ ਫਿਸ਼ਿੰਗ ਲਿੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਅਣਜਾਣ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਈਮੇਲ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੋ।
- ਚੈੱਕ ਬੁੱਕ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ, ਕੇ ਵਾਈ ਸੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਜਨਬੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਨਾ ਕਰੋ।

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ

07

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

- ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਜਨਤਕ ਡਿਵਾਈਸਾਂ 'ਤੇ ਵਰਚੁਅਲ ਕੀਬੋਰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਕੀਸਟ੍ਰੋਕ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤੇ ਡਿਵਾਈਸ, ਕੀਬੋਰਡ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਕੈਪਚਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੈਸ਼ਨ ਤੋਂ ਲੌਗ ਆਊਟ ਕਰੋ।
- ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪਾਸਵਰਡ ਨੂੰ ਅਪਡੇਟ ਕਰੋ।
- ਈਮੇਲ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ ਲਈ ਇੱਕੋ ਪਾਸਵਰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰੋ।
- ਵਿੱਤੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਜਨਤਕ ਟਰਮੀਨਲਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਈਬਰ ਕੈਫੇ, ਆਦਿ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚੋ।

Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਭੁਗਤਾਨ ਧੋਖਾਧੜੀ & ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ

08

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਅਜਿਹੇ ਕੋਵਿਡ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿੱਚ, ਸਾਈਬਰ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੇ ਨਵਾਂ ਢੰਗ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ:

- ਵੈਕਸੀਨ, ਦਾਨ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਭੁਗਤਾਨਾਂ ਲਈ ਧੋਖਾਧੜੀ ਦੀਆਂ ਕਾਲਾਂ ਅਤੇ ਮੇਲ।
- ਬੈਂਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਸਾਈਬਰ ਅਪਰਾਧੀ ਇਕ ਫੀਸ ਲਈ ਲੋਨ 'ਤੇ ਰੋਕ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਪੀ ਐਮ ਕੇਅਰਜ਼ ਫੰਡ ਲਈ ਨਕਲੀ ਯੂ ਪੀ ਆਈ ਹੈਂਡਲ ਕਰਨਾ।

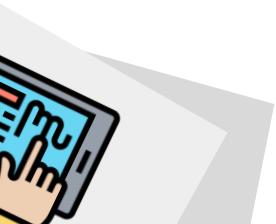

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ

09

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਅਤਿ-ਅਵਸ਼ਕ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਨਾ ਫਸੋ

ਇਹ ਕਾਲਾਂ ਘਬਰਾਹਟ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਘੱਟ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ – ਟੀਕੇ, ਆਕਸੀਜਨ ਸਿਲੰਡਰ, ਵੈਂਟੀਲੇਟਰ ਹੈ।

ਜੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਫੌਰੀ ਹਾਰਨ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਅਣਜਾਣ ਨੰਬਰਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਗਾਊਂ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।

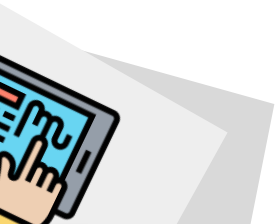

CII Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਫਿਸ਼ਿੰਗ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹੋ :

ਇਹ ਹਮਲੇ ਫਰਜ਼ੀ ਈ-ਮੇਲ ਭੇਜ ਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਈਮੇਲ ਵਿੱਚ ਲਿੰਕ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਸਟਮਾਂ ਵਿੱਚ ਖਤਰਨਾਕ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਕਰੋ

ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਅਲੀ ਈ-ਕਾਮਰਸ ਸਾਈਟਾਂ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ ਜੋ ਸੱਚ ਹੋਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਸਾਈਟਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਡ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਟੋਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ।

ਜਾਂਚ ਕਰੋ ਕਿ ਵੈੱਬ ਪਤਾ https:// ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਐਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ।

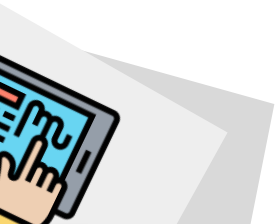

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਓ ਟੀ ਪੀ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਨਾ ਕਰੋ।

ਡੈਬਿਟ ਅਤੇ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਨੰਬਰ, ਪਿੰਨ, ਮਿਆਦ ਪੁੱਗਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, ਸੀ ਵੀ ਵੀ ਨੰਬਰ, ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਓ ਟੀ ਪੀ, ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਵੇਰਵੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਂਝੇ ਨਾ ਕਰੋ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਜਾਂ ਡੈਬਿਟ ਜਾਂ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਜਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੋਈ ਅਸਾਧਾਰਨ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਆਪਣੇ ਬੈਂਕ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਫੀਸ਼ਿੰਗ

10

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਆਮ ਸਾਈਬਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਸਾਈਬਰ ਧਮਕੀ ਦਾ ਇਹ ਰੂਪ ਇੱਕ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਈਮੇਲ ਦੁਆਰਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਾਲਵੇਅਰ ਦਾ ਲਿੰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਫਿਸ਼ਿੰਗ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ

- ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਅਲੀ ਈ-ਕਾਮਰਸ ਜਾਂ ਵਿੱਤੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਵੱਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਵਿਆਪਕ ਗੈਰ-ਨਿਸ਼ਾਨਾਬੱਧ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਹੈ।
- ਖਾਸ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਮਾਲਵੇਅਰ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਪੀਅਰ-ਫਿਸ਼ਿੰਗ ਈਮੇਲ ਹੈ।

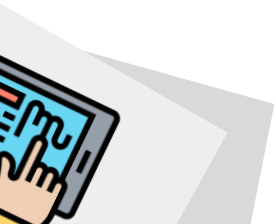

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਫਿਸ਼ਿੰਗ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਦੇ ਲਈ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਝਾਅ :

- ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਈਮੇਲ ਪਤੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਪਛਾਣ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਲੋਗੋ, ਗਲੀ ਦਾ ਪਤਾ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਸੰਗਤਤਾ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਵੇਰਵਿਆਂ, ਜਾਂ ਸੰਕੇਤ ਇਹ ਜਾਅਲੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਈਮੇਲ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਿੰਕ 'ਤੇ ਕਲਿੱਕ ਨਾ ਕਰੋ ਜਾਂ ਈਮੇਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅਟੈਚਮੈਂਟ ਡਾਊਨਲੋਡ ਨਾ ਕਰੋ।
- ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ੱਕੀ ਈਮੇਲ ਨੂੰ ਮਿਟਾਓ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਆਪਣੇ ਰੱਦੀ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰੋ।

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਰੈਨਸਮਵੇਅਰ

11

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਇਹ ਇਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਮਾਲਵੇਅਰ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਲਾਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਫਿਰੌਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

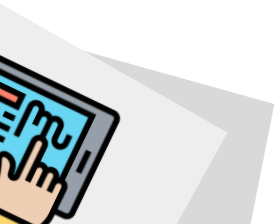

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਮੋਡਸ ਉਪਰੇਂਡੀ

ਮਾਲਵੇਅਰ ਪਹਿਲਾਂ ਡਿਵਾਈਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰੈਨਸਮਵੇਅਰ ਦੀ ਕਿਸਮ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਫਾਈਲਾਂ ਐਨਕ੍ਰਿਪਟ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਪੀੜਤ ਤੋਂ ਫਿਰੌਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ

- ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਯੰਤਰ ਹੁਣ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ ਨਹੀਂ ਹੈ
- ਡਿਵਾਈਸ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣਾ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਹੈ
- ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਰ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਹੁਣ ਪੈਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।
- ਕੋਈ ਉਚਿਤ ਬੈਕਅਪ ਯੋਜਨਾ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ
- ਸਾਈਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵੱਲ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਠੋਸ ਯੋਜਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਰੈਨਸਮਵੇਅਰ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ

- ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਲਿੰਕਾਂ 'ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਲਿੱਕ ਨਾ ਕਰੋ
- ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚੋ
- ਸ਼ੱਕੀ ਈ-ਮੇਲ ਅਟੈਚਮੈਂਟ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੋ
- ਕਦੇ ਵੀ ਅਣਜਾਣ ਯੂ ਐਸ ਬੀ ਡਿਵਾਈਸਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰੋ
- ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਡੇਟ ਰੱਖੋ

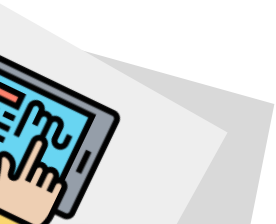

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਯੂ ਐਸ ਬੀ & ਹਟਾਉਣਯੋਗ ਮੀਡੀਆ

12

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਯੂ ਐਸ ਬੀ ਡਿਵਾਈਸਾਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਡਾਟਾ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧੀਆ ਵੀ ਵਾਇਰਸ ਅਤੇ ਮਾਲਵੇਅਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਹਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਯੂ ਐਸ ਬੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼:

- ਯੂ ਐਸ ਬੀ ਡਰਾਈਵਾਂ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨ ਵਿਕਲਪ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਲਾਉਡ-ਅਧਾਰਿਤ ਫਾਈਲ-ਸ਼ੇਅਰਿੰਗ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤਾਂ ਕਿ USB ਡਰਾਈਵਾਂ ਘੱਟ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣ।
- ਇਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸੈੱਟ ਅਪ ਕਰੋ ਜੋ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਯੂ ਐਸ ਬੀ ਡਰਾਈਵਾਂ ਲਈ ਮਾਲਵੇਅਰ ਸਕੈੱਨਰ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਯੂ ਐਸ ਬੀ ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਹੈ।
- ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ, ਚੰਗੇ ਨਿਰਣੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਡਰਾਈਵ ਕਿੱਥੋਂ ਆਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਪਲੱਗ ਇਨ ਨਾ ਕਰੋ।

Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਘਟਨਾ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ

13

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਾਈਬਰ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

- ਤਿਆਰ ਕਰੋ: ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਡਾਟਾ ਦਾ ਨਿਯਮਤ ਬੈਕਅੱਪ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
- ਜਵਾਬ: ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹਮਲਾ ਜਾਂ ਸਮੱਸਿਆ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਡਿਵਾਈਸ ਨੂੰ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਡਿਸਕਨੈੱਕਟ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਰਿਕਵਰ ਕਰੋ: ਗੁੰਮ ਹੋਇਆ ਡਾਟਾ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਾਈਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਚੰਗੇ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।

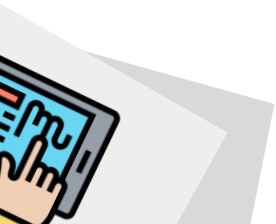

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਡਾਟਾ ਬੈਕਅੱਪ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ

14

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਡਾਟਾ ਬੈਕਅਪ

ਕਿਸੇ ਡਿਵਾਈਸ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਕਾਪੀ ਜਾਂ ਪੁਰਾਲੇਖ ਹੈ।

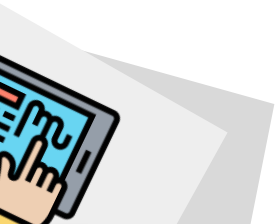

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਡਾਟੇ ਦਾ ਬੈਕਅਪ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ

- ਆਪਣੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਬਣਾਓ।
- ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ, ਵੱਖਰੇ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਸਟੋਰ ਕਰੋ।
- ਆਪਣੀ ਡਿਵਾਈਸ ਦੇ ਲਈ ਬੈਕਅੱਪ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਵਿਧੀ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣੋ।

Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਡਾਟਾ ਬੈਕਅਪ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

ਡਾਟਾ ਬੈਕਅੱਪ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪੁਰਾਲੇਖ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ –

- ਡਿਵਾਈਸ ਦੀ ਚੋਰੀ
- ਰੈਨਸਮਵੇਅਰ ਅਟੈਕ
- ਡਿਵਾਈਸ ਇਕ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਕਰਮਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

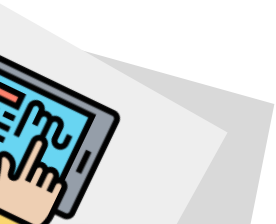

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਉਹ ਡਾਟਾ ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬੈਕਅਪ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ :

- ਗ੍ਰਾਹਕ ਡਾਟਾਬੇਸ
- ਸੰਰਚਨਾ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ
- ਮਸ਼ੀਨੀ ਤਸਵੀਰਾਂ
- ਉਪਰੇਟਿੰਗ ਸਿਸਟਮ
- ਰਜਿਸਟਰੀ ਫਾਈਲਾਂ
- ਦਸਤਾਵੇਜ਼
- ਵਿੱਤੀ ਡਾਟਾਬੇਸ
- ਸਪਰੈੱਡਸ਼ੀਟ
- ਈਮੇਲ

Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਡਾਟਾ ਬੈਕਅਪ ਦਾ ਹੱਲ ਅਤੇ ਵਿਕਲਪ :

- ਰਿਮੋਵਲ ਮੀਡੀਆ Removal Media
- ਬਾਹਰੀ ਹਾਰਡ ਡਰਾਈਵ
- ਕਲਾਉਡ ਬੈਕਅਪ
- ਬੈਕਅਪ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਅਭਿਆਸ :

- ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਬੈਕਅਪ ਕਰੋ
- ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਟੋਰੇਜ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਫਿਜ਼ੀਕਲ ਕਾਪੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।

ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਡਿਵਾਈਸ ਦੀ(ਬੀ ਵਾਈ ਓ ਡੀ) ਨੀਤੀ ਲਿਆਓ

15

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਬੀ ਵਾਈ ਓ ਡੀ ਪਾਲਿਸੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਡਿਵਾਈਸਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ – ਲੈਪਟਾਪ, ਸਮਾਰਟਫ਼ੋਨ, ਟੈਬਲੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਡਾਟਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

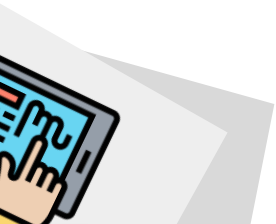

ਬੀ ਵਾਈ ਓ ਡੀ ਦੇ ਲਾਭ

- **ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਦਾ ਵਾਧਾ** – ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਡੇਟਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਡਿਵਾਈਸ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੱਧਰ ਦਾ ਆਰਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- **ਲਾਗਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਟੌਤੀ** - ਇਹ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਹਾਰਡਵੇਅਰ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- **ਕਰਮਚਾਰੀ ਟਰੱਸਟ** – ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਉਪਭੋਗਤਾ ਦੀ ਗੋਪਨੀਯਤਾ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਡਾਟਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਬੀ ਵਾਈ ਓ ਡੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਨੁਕਤੇ :

ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਲਿੰਕ ਵੇਖੋ –
(https://www.ibm.com/downloads/cas/YK52D6GD)

- ਡਿਵਾਈਸ
- ਪਾਲਣਾ
- ਸੁਰੱਖਿਆ
- ਐਪ
- ਸਮਝੌਤੇ
- ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਪਹੁੰਚ
- ਯੂਜ਼ਰ ਪ੍ਰਾਇਵਸੀ
- ਡਾਟਾ ਪਲਾਨ

CII Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਘਰ ਤੋਂ ਕੰਮ – ਚੰਗਾ ਅਭਿਆਸ

16

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਬੀ ਵਾਈ ਓ ਡੀ ਪਾਲਿਸੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਨੁਕਤੇ :

- ਘਰ ਤੋਂ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ
- ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦੇ ਉਪਕਰਨਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖੋ
- ਇੱਕ ਸਲਾਈਡਿੰਗ ਵੈੱਬਕੈਮ ਕਵਰ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰੋ
- ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵੀ ਪੀ ਐਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ
- ਇਕ ਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਸਟੋਰੇਜ ਹੱਲ ਵਰਤੋ
- ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਵਾਈ ਫਾਈ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰੋ
- ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵੀਡੀਓ ਕਾਲ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਜਾਂ ਐਪ ਤੋਂ ਸੰਭਾਵੀ ਜੋਖਮਾਂ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ
- ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਾਸਵਰਡ ਬਣਾਓ
- ਢੁਕਵੇਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਔਨਲਾਈਨ ਬੈਂਕਿੰਗ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰੋ
- ਈ-ਮੇਲ ਘੁਟਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ।

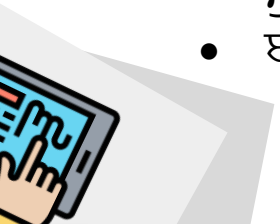

CII Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਮੁਖ ਟੇਕਵੇਅਜ਼

17

CII
Confederation of Indian Industry
Digital Saksham

ਬੀ ਵਾਈ ਓ ਡੀ ਪਾਲਿਸੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਨੁਕਤੇ :

- ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅੱਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਫਲ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਿਰਧਾਰਕ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰੋਬਾਰ ਡਿਜੀਟਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ।
- ਕਾਰੋਬਾਰ ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਅਤੇ ਟੂਲਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਡੇਟਾ (ਕਾਰੋਬਾਰ ਅਤੇ ਗਾਹਕ) ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗਾਹਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿਖਲਾਈ ਐਮ ਐਸ ਐਮ ਈ ਮਾਲਕਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੁੱਨਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇਗੀ।

Confederation of Indian Industry

Digital Saksham

ਧੰਨਵਾਦ!!!